

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 349.6

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.1/06>

Пилипенко П.Д.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Рим О.М.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Шпарик Н.Я.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ ТА ЙОГО РОЛЬ У ТРАНСФОРМАЦІЇ ПІДХОДІВ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ ТА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто правові аспекти реалізації Європейського зеленого курсу в контексті впливу його ключових положень на трансформацію підходів до здійснення екологічного контролю та управління земельними ресурсами в Україні, а також визначення напрямів адаптації цих стратегій до національних умов у контексті євроінтеграції України. Визначено, що Регламент (ЄС) 2018/841 та План дій щодо нульового забруднення води, повітря та ґрунту є взаємопов'язаними актами ЄС, які комплексно доповнюють вимоги, встановлені Європейським зеленим курсом, зокрема у сфері збереження біорізноманіття, збалансованого землекористування та регулювання викидів парникових газів.

У статті досліджено взаємозв'язок між стандартами екологічної політики Європейського зеленого курсу та національною системою державного екологічного контролю України, зокрема у контексті гармонізації національного законодавства з положеннями Регламенту (ЄС) 2018/841, який регулює викиди та поглинання парникових газів у секторах землекористування та лісового господарства.

Результати дослідження свідчать про необхідність комплексного підходу до реформування екологічного контролю та сфери землекористування в Україні, що включає гармонізацію національного законодавства зі стандартами, які передбачені стратегічними документами ЄС; посилення повноважень органів державного екологічного контролю з урахуванням кліматичного компоненту; запровадження екологічно відповідального та збалансованого управління земельними ресурсами.

З'ясовано, що процес адаптації національного законодавства України до вимог Європейського зеленого курсу одночасно сприяє виконанню міжнародних зобов'язань держави, зокрема у контексті імплементації положень Паризької угоди щодо скорочення викидів парникових газів та забезпечення кліматичної нейтральності.

Ключові слова: *Європейський Союз, екологічний контроль, збалансований розвиток, екологічні обмеження, право ЄС, євроінтеграція, земельні ресурси, земельні відносини, землекористування.*

Постановка проблеми. Європейський зелений курс є стратегічною ініціативою Європейського Союзу, спрямованою на досягнення кліматичної

нейтральності до 2050 року та забезпечення збалансованого розвитку через реформування підходів до охорони довкілля та управління природ-

ними ресурсами. Однією з ключових складових цієї ініціативи є трансформація підходів до здійснення екологічного контролю та впровадження збалансованих практик землекористування.

Для України, яка перебуває на шляху євроінтеграції, адаптація принципів Європейського зеленого курсу є не лише викликом, але й важливою передумовою модернізації екологічної політики, що включає впровадження сучасних механізмів моніторингу, зменшення впливу сільськогосподарської діяльності на довкілля та забезпечення раціонального використання земельних ресурсів. Щоправда, імплементація цих принципів може бути ускладнена, зокрема через триваючу агресію росії проти України та воєнні дії, які обмежують доступ до земельних ресурсів та природних територій, або ж спричиняють їхнє замінування. Окрім цього, актуальними і надалі залишаються виклики щодо необхідності реформування системи державного екологічного контролю та ефективності такого контролю [12, с. 243].

Таким чином, актуальність проблеми зумовлена необхідністю аналізу впливу Європейського зеленого курсу на реформування підходів до екологічного контролю та землекористування в Україні, визначення ключових викликів і розробки рекомендацій для адаптації цих стратегій до національних умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Характеристика складових Європейського зеленого курсу та його значення для реформування національних політик у сфері охорони довкілля була предметом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Зокрема, питання впливу Європейського зеленого курсу на адаптацію національного законодавства до стандартів ЄС розглядали такі правники-науковці, як Г. В. Анісімова, В. Л. Бредіхіна, Н. Г. Гахович, А. П. Гетьман, І. І. Дороніна, Н. С. Криштоф, О. М. Кушніренко, К. В. Мануїлова, П. П. Несенко, А. І. Швець, та інші [11, с. 281]. Теоретичні аспекти збалансованого розвитку, зокрема у контексті інтеграції екологічних стандартів у національні політики, активно досліджувалися вітчизняними науковцями, серед яких Г. І. Балюк, Ю. Бережна, М. Я. Ващишин, Т. Галушкіна, С. Денисюк, І. В. Заблудська, О. В. Лазарева, Н. Р. Малишева, Л. Мусіна, Ю. Огаренко, В. І. Олещенко, В. Потапенко, Є. П. Суєтнов, І. Яковлев, та інші. Особливої уваги, на думку І. І. Дороніної та Н. С. Криштофа, заслуговують праці професора Едварда Б. Барб'є, одного з провідних дослідників глобальних довкіллевих проблем. У його роботах

проаналізовано взаємозв'язок між екологічними викликами та збалансованим розвитком, а також запропоновано рекомендації щодо побудови ефективної “зеленої економіки” [8].

Водночас у контексті України залишається недостатньо розкритою проблематика адаптації ключових положень Європейського зеленого курсу, зокрема Плану дій щодо нульового забруднення води, повітря та ґрунту, до національних умов. Наведене підкреслює необхідність подальшого дослідження правових аспектів імплементації стратегічних документів ЄС у сфері екологічного контролю та землекористування, а також пошуку оптимальних механізмів для їх впровадження в українське законодавство. Таким чином, зважаючи на актуальні євроінтеграційні процеси в Україні та потребу адаптації національного законодавства до *acquis* ЄС ці питання вимагають ґрунтовного вивчення на доктринальному рівні.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження впливу ключових положень Європейського зеленого курсу на трансформацію підходів до управління земельними ресурсами та здійснення екологічного контролю в Україні, а також визначення напрямів адаптації цих стратегій до національних умов у контексті євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Європейська Комісія серед важливих стратегічних документів ЄС щодо охорони довкілля виокремлює Політику ЄС з кругової економіки; Стратегію біологічного різноманіття ЄС до 2030 року; План дій щодо нульового забруднення води, повітря та ґрунту; 8-у Програму дій з навколишнього природного середовища; та Європейський зелений курс [6]. Наведені стратегічні документи є важливими як для держав-членів ЄС, так і для України з огляду на те, що можуть вплинути на законодавче регулювання здійснення заходів державного екологічного контролю в цих державах та підходи до реагування на існуючі та нові довкіллеві виклики держав-членів ЄС та за межами ЄС.

Одним із найбільш глобальних стратегічних довкіллевих документів ЄС варто назвати *Європейський зелений курс (European Green Deal)*, який є ініціативою ЄС, спрямованою на переформатування Європи у кліматично-нейтральний континент до 2050 року. Що важливо, вже на етапі розробки цього документа була закладена амбітна ціль – налагодження співпраці у цьому напрямку з усіма країнами Європи, незалежно від їхнього статусу в ЄС. Так, Європейський зелений курс передбачає: “Екологічні амбіції Зеленої угоди не будуть досягнуті самотужки Європою.

Причини зміни клімату та втрати біорізноманіття є глобальними і не обмежені національними кордонами. ЄС може використати свій вплив, досвід і фінансові ресурси, щоб мобілізувати своїх сусідів і партнерів, щоб вони приєдналися до нього на стабільному шляху”. Враховуючи наведене, можна висувати, що цей документ має особливе значення для України, адже відіграє ключову роль у формуванні національної стратегії щодо кліматичної нейтральності та інтеграції її до європейської екологічної політики [1; 7].

Європейський зелений курс визначає комплекс стратегічних цілей, спрямованих на досягнення сталого розвитку та забезпечення ефективної охорони довкілля у державах-членах ЄС. Особливу увагу у цьому контексті приділено питанням екологічного контролю та землекористування, що є ключовими елементами загальної політики ЄС щодо збереження природних ресурсів, адаптації до змін клімату та досягнення кліматичної нейтральності.

У контексті реалізації політики Європейського зеленого курсу, реформування сфери землекористування є ключовим елементом для забезпечення досягнення амбітних цілей ЄС щодо скорочення викидів парникових газів. Ключовою складовою реформ відповідно до Європейського зеленого курсу є гармонізація національних політик держав-членів із оновленим законодавством про клімат, який має враховувати зміни в секторах землекористування та лісового господарства. Нові підходи в управлінні земельними ресурсами, запропоновані в рамках політики Європейського зеленого курсу, мають бути зосереджені на створенні стійкої, ефективної та екологічно відповідальної системи землекористування, яка би відповідала основним принципам концепції збалансованого розвитку. Особливу увагу в документі приділено запровадженню таких практик, як органічне землеробство, агролісоводство, які спрямовані на підвищення ефективності використання земельних ресурсів і зменшення їхнього негативного впливу на довкілля.

Регламент (ЄС) 2018/841 Європейського Парламенту та Ради від 30 травня 2018 року є основним нормативно-правовим актом, який встановлює правила щодо включення викидів та поглинання парникових газів, пов’язаних із землекористуванням, зміною землекористування та лісовим господарством, до кліматично-енергетичної рамки Європейського Союзу на період до 2030 року. Документ був переглянутий з метою забезпечення його відповідності цілям Європейського зеленого

курсу, спрямованого на досягнення кліматичної нейтральності ЄС до 2050 року [4].

Варто зауважити, що використання практик збалансованого управління можуть сприяти пом’якшенню наслідків зміни клімату декількома способами, зокрема шляхом скорочення викидів, а також завдяки підтримці та збільшенню поглиначів і запасів вуглецю [4]. Так, одним із таких поглиначів виступають, зокрема, земельні ресурси. У преамбулі Регламенту (п. 5) зауважується, що “сектор землекористування та лісового господарства має потенціал для надання довгострокових кліматичних переваг і, таким чином, сприяти досягненню цілі Союзу щодо скорочення викидів парникових газів, а також довгостроковому досягненню кліматичних цілей Паризької угоди”. Зазначене свідчить про безпосередню узгодженість кліматичної політики Європейського Союзу із цілями Паризької угоди.

Відповідно, Україна, як сторона Паризької угоди, має здійснювати адаптацію своєї політики управління земельними ресурсами з урахуванням принципів збалансованого розвитку, скорочення викидів парникових газів та підвищення їх поглинання. У цьому контексті імплементація норм законодавства ЄС у національну правову систему не лише сприяє гармонізації національного законодавства, але й забезпечує виконання Україною її міжнародних кліматичних зобов’язань, передбачених Паризькою угодою.

Враховуючи це, імплементація нових підходів Європейського зеленого курсу матиме суттєвий вплив на реформування системи землекористування в Україні. Так, одними з визначальних і важливих для України є збільшення частки органічного землеробства, що сприятиме відновленню земельних ресурсів, враховуючи, що частина з них перебуває у складному стані внаслідок воєнних дій. Збільшення частки органічного землеробства сприятиме збереженню природних територій та зменшенню виснаження земельних ресурсів.

Попри безумовні позитивні наслідки переходу до використання підходів, запропонованих Європейським зеленим курсом у сфері землекористування, Україна все ж може постати перед низкою викликів. Одним із них є перехід до зеленого сільського господарства, включаючи стратегію “від ферми до виделки”. Посилення екологічних вимог до сільськогосподарської продукції, що імпортується на ринок Європейського Союзу, створює значні виклики для українських виробників. Зростання нетарифних торговельних бар’єрів,

зумовлене підвищеними стандартами безпечності продукції, необхідністю адаптації до нових технічних регламентів її виробництва, вимагає суттєвих фінансових витрат, модернізації виробничих процесів та перегляду технологій агровиробництва. Це, своєю чергою, потребує комплексного підходу з боку держави та бізнесу щодо гармонізації національних стандартів із вимогами ЄС для забезпечення конкурентоспроможності української продукції на міжнародному ринку [9, с. 58].

У цьому контексті актуальним постає питання розроблення політик, спрямованих на забезпечення балансу між публічними та приватними інтересами у сфері охорони довкілля. У своїх дослідженнях Г. В. Мороз наголошує на ключовій ролі держави у гарантуванні публічних екологічних інтересів, підкреслюючи, що цей обов'язок не може бути підпорядкований виключно приватним економічним вигодам. Водночас дослідниця акцентує увагу на тому, що приватний та публічний екологічні інтереси не є взаємовиключними, оскільки обидва спрямовані на досягнення єдиної стратегічної мети – збереження безпечного довкілля [10, с. 98]. У зв'язку з цим державний екологічний контроль повинен забезпечувати ефективну гармонізацію цих інтересів, стимулюючи екологічно відповідальну поведінку суб'єктів господарювання шляхом застосування належних правових інструментів. Такий підхід сприятиме підвищенню ефективності екологічної політики, забезпечуючи дотримання екологічних стандартів та інтеграцію принципів збалансованого розвитку у сферу природокористування.

Регламент також передбачає, що політики та законодавство держав у сфері землекористування має відповідати та узгоджуватись з цілями *Стратегії біорізноманіття ЄС до 2030 року (EU Biodiversity Strategy for 2030)*.

Так, у світлі наведеного, у правовій площині уваги потребує питання посилення механізмів управління земельними відносинами через інтеграцію принципів збалансованого розвитку в земельне законодавство [3, с. 1597].

До нині мають місце дискусії щодо необхідності розвивати спроможність екологічного інспектування на інституційному рівні ЄС. Незважаючи на те, що Європейський Парламент неодноразово звертав увагу на наявність та розвиток інспекційного потенціалу на рівні ЄС, більшість країн-членів ЄС скептично ставилися до ідеї надання інституціям ЄС інспекційних повноважень в екологічній сфері [5]. Окрім цього, актуальними довкіллевими стратегіями також не

приділяється цьому питанню належної уваги, що свідчить про збереження децентралізованого підходу до екологічного контролю. Водночас, на наше переконання, зростання довкіллевих викликів, таких як кліматичні зміни, деградація земель та забруднення природних ресурсів, вимагає перегляду ефективності існуючих механізмів екологічного інспектування в межах ЄС.

У цьому контексті важливим напрямом розвитку є посилення координації між державами-членами та інституціями ЄС, що передбачає удосконалення методів моніторингу, обміну екологічними даними та підвищення професійної підготовки інспекторів. Крім того, створення єдиних стандартів екологічного контролю та забезпечення їх узгодженості на міждержавному рівні сприятиме підвищенню ефективності екологічного управління у державах-членах та країнах-кандидатах на вступ до ЄС, зокрема в Україні.

З інституційної точки зору важливим кроком є інтеграція кліматичного компонента при формуванні та реалізації політики державного екологічного контролю для забезпечення ефективного реагування на виклики, пов'язані з деградацією земель та змінами у сфері землекористування. Сьогодні ці положення здебільшого мають декларативний характер, що ускладнює їхнє практичне впровадження. Посилення кліматичного аспекту екологічного контролю має охоплювати ширший спектр регулюючих органів, зокрема Державну екологічну інспекцію України, Державну службу геодезії, картографії та кадастру та інші уповноважені органи у сфері державного екологічного контролю.

Додатково на цьому наголошує і План дій ЄС щодо нульового забруднення повітря, води та ґрунту, який передбачає посилення інституційної спроможності державних органів у сфері екологічного контролю. Зокрема, цей документ визначає необхідність забезпечення ефективного контролю за виконанням екологічних норм, дотриманням лімітів викидів, стандартів якості води, директив щодо чистоти повітря та охорони ґрунтів. Враховуючи це, подальший розвиток системи екологічного контролю в Україні має відповідати зазначеним стандартам, що сприятиме її гармонізації з європейськими вимогами та підвищенню ефективності природоохоронної політики [2].

Висновки. Розглянутий в межах цієї наукової розвідки фокус Європейського зеленого курсу та інших стратегічних документів ЄС свідчить про те, що у наступні роки все більше уваги буде приділено заходам державного екологічного контр-

олу в силу підвищення порогових значень стандартів та нормативів у різних сферах, зокрема в частині землекористування та здійснення екологічного контролю. Водночас, наразі ЄС не планує створювати систему екологічного контролю на наднаціональному рівні за допомогою Європейської Комісії.

Важливо зауважити, що у політиці та праві Європейського Союзу спостерігається посилення екологічних вимог, зокрема у сфері землекористування. Враховуючи це, необхідно активізувати процес гармонізації доктринального законодавства України з європейськими стан-

дартами, зокрема, щодо наближення національного законодавства до положень Регламенту (ЄС) 2018/841, який встановлює вимоги до обліку викидів та поглинань парникових газів у секторі землекористування та лісового господарства. Таким чином, адаптація принципів Європейського зеленого курсу до національних умов України є важливим етапом реформування системи екологічного контролю та землекористування, що сприятиме екологічній стійкості, збереженню природних ресурсів та виконанню міжнародних зобов'язань України у сфері охорони довкілля.

Список літератури:

1. EU Biodiversity Strategy for 2030: Bringing nature back into our lives: of 01.05.2021. URL: <https://surl.li/dnaqde> (date of access: 13.12.2024).
2. Pathway to a Healthy Planet for All EU Action Plan: 'Towards Zero Pollution for Air, Water and Soil': Communication of 12.05.2021 no. COM/2021/400 final. URL: <https://surl.li/cvpnsj> (date of access: 13.12.2024).
3. Pylypenko, P., Vashchysyn, M., Fedorovych, V., Naida, K., Kolisnichenko, R.. Legal security of land relations in the system of sustainable development. International Journal of Sustainable Development and Planning. 2023. Vol. 18. No. 5. PP. 1597–1604.
4. Regulation (EU) 2018/841 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 on the inclusion of greenhouse gas emissions and removals from land use, land use change and forestry in the 2030 climate and energy framework, and amending Regulation (EU) No 525/2013 and Decision No 529/2013/EU: Regulation of 30.05.2018 no. 2018/841. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2018/841/oj/eng> (date of access: 02.02.2025).
5. Review of Recommendation 2001/331/EC: Resolution of 10.10.2008 no. P6_TA.2008.0568, para. 5. URL: <https://surl.gd/mopogx> (date of access: 13.12.2024).
6. Strategic Plan 2020-2024. Directorate General Environment. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/system/files/2020-10/env_sp_2020_2024_en.pdf (date of access: 13.12.2024).
7. The European Green Deal: Communication of 11.12.2019 no. COM/2019/640 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2019:640:FIN> (date of access: 13.12.2024).
8. Дороніна І. І., Криштоф Н. С. Запровадження «зеленого курсу» як інструменту системних змін для сталого розвитку. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1848> (дата звернення: 02.02.2025).
9. Європейський зелений курс: можливості та загрози для України: аналітичний документ. Dixi Group. 2020. 74 с. URL: <https://surl.li/qybiyv> (дата звернення: 02.02.2025).
10. Мороз Г.В. Взаємодія публічних і приватних інтересів в екологічному праві України: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2022. 353 с. URL: <https://surl.li/tucfcy> (дата звернення: 20.01.2025).
11. Пилипенко І.С., Пашкова Н.В., Зленко О.О. Європейський зелений курс: проблеми впровадження окремих складових в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 10. С. 281–285. URL: http://lsej.org.ua/10_2023/66.pdf (дата звернення: 02.02.2025).
12. Росохата Д. І. Перспективи реформування державного екологічного контролю. Актуальні проблеми земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права: матеріали науково-практичної конференції з нагоди 65-річчя викладання навчальних дисциплін земельно-правового, аграрно-правового та еколого-правового спрямування в Національному університеті імені Ярослава Мудрого (10 грудня 2021 року). Харків: Юрайт, 2021. С. 242–246.

Pylypenko P.D., Rym O.M., Shparyk N.Ya. LEGAL ASPECTS OF THE EUROPEAN GREEN DEAL AND ITS ROLE IN TRANSFORMING APPROACHES TO ENVIRONMENTAL CONTROL AND LAND USE IN UKRAINE

The article examines the legal aspects of the implementation of the European Green Deal in the context of its impact on transforming approaches to environmental control and land resource management in Ukraine, as well as defining the directions for adapting these strategies to national conditions within the framework of Ukraine's European integration. It is determined that the Regulation (EU) 2018/841, and the Action Plan for

Zero Pollution of Air, Water, and Soil are interrelated EU acts that collectively complement the requirements established by the European Green Deal, particularly in the areas of biodiversity conservation, sustainable land use, and greenhouse gas emission regulation.

The study explores the relationship between the environmental policy standards of the European Green Deal and Ukraine's national system of state environmental control, with a particular focus on harmonizing national legislation with the provisions of Regulation (EU) 2018/841, which governs greenhouse gas emissions and absorption in the land use and forestry sectors. Special attention is given to the Strategy for the Development of Agriculture and Rural Areas in Ukraine until 2030, adopted in 2024, which integrates the provisions of the European Green Deal on biodiversity conservation within the framework of agricultural policy implementation.

The research findings indicate the necessity of a comprehensive approach to reforming environmental control and land use management in Ukraine, which includes harmonizing national legislation with the standards established by the EU strategic documents; strengthening the powers of state environmental control authorities, taking into account the climate component; and introducing environmentally responsible and balanced land resource management practices.

It is established that the process of adapting Ukraine's national legislation to the requirements of the European Green Deal simultaneously facilitates the fulfillment of international obligations, particularly in the context of the implementation of the Paris Agreement, aimed at reducing greenhouse gas emissions and ensuring climate neutrality.

Key words: *European Union, environmental control, sustainable development, environmental restrictions, EU law, European integration, land resources, land relations, land use.*